

A taoizmus szerepe a kínai politikai kultúrában

Kasznár Attila

Problémafelvetés

A Kínai Népköztársaság globális hatalmi státusza mind kevésbé megkérdőjelezhető tény, azonban továbbra is kevés szó esik arról, hogy milyen ideológiai háttérre építhet a pekingi vezetés, amikor a nemzetközi politika színpadára lép. Holott mindinkább bizonyított, hogy a bölcseleti vallási rendszer nem csak Kína belpolitikai viszonyaira van óriási hatással, hanem annak nemzetközi térnyerésében is kiemelt szerepet kap.

A Hans Küng által felállított vallástipológia szerint a klasszikusan is értelmezett prófétikus és misztikus vallási rendszer mellett létezik egy Kínában kialakult és a Távol-Keleten teret nyert rendszer is, a bölcseleti.¹ Az elsődlegesen a konfucianizmus által uralt vallási szisztémában kiemelt szerepet tölt be az egyén és a közösség viszonya, amely jó háttérrel biztosít egy központosított kormányzati akarat megvalósításának. Az egyéni érdeket alapvetően a közösségi lét háttérébe szorító konfuciánus gondolkodás ugyanakkor – szerencsétlen konstellációk esetén – akár rendkívüli társadalmi problémák forrásává is válhatna a személyes érzések felszínes kezelése miatt. Ennek kiküszöbölését szolgálja a taoizmus, amelynek tanításai mintegy politikai ellenpontként jelentkeznek, hiszen alapjaiban véve „egészen más értékrendszert képvisel”,² mint Konfuciusz ideológiája, ugyanakkor annak komplementereként képvisel egy szisztémát.³

A taoizmus egyensúlyozó szerepe tökéletesen illeszkedik az ősi kínai vallási felfogás által felállított és az univerzizmus által kiteljesített alaptézishez, mely szerint alapvető törekvés az élet, a lét minden színterén az egyensúly fenntartása. Ennek közismert példajaként jelentkezik a jin és jang kettőssége, amely szimbolizálja is ezt a kiegyenlítődesi törekvést, miközben minden esetben igaz, hogy az egészből az egyik pont annyival részesülhet többet, amennyivel a másik kevesebbet. Az egyensúly pedig biztonsághoz és biztossághoz vezet, ez a kettősség teszi lehetővé Kína belpolitikai folyamatainak stabilitását, illetve teremti meg a lehetőséget arra, hogy a külpolitika terén a mindenkori kínai állam nehezen értelmezhető és még kevésbé kiszámítható tevékenységet folytasson.

A Kínai Népköztársaság globális nagyhatalom építési tevékenysége ugyan számos alkotóelemből áll, ugyanakkor egyértelműnek tűnik, hogy a folyamat biztos alapját a bölcseleti vallási rendszer adja. Amennyiben a fenti állítást igaznak fogadjuk el, abban az esetben igaznak kell tekinteni azt is, hogy a rendszert alkotó vallásokban megjelenő tanok nemzetközi biztonságpolitikai vonatkozásokkal bírnak.

---

¹ A bölcseleti vallási rendszer középpontjában a bölcs személy áll, akinek kinyilatkoztatásai jelentik a filozófiai mondanivalót. Vö.: KÜNG, HANS – CHING, JULIA: *Párbeszéd a kínai vallásokról*. Bp., 2000.

² SHIH, CHIH-YU: *The spirit of Chinese Foreign Policy*. New York, 1990. 46. p. (A szerző fordítása.)

³ Önállóan, a másik nélkül egyik sem bizonyulhatna hosszú távon, egy nagy lélekszámú közösségre értelmezve életképesnek.

Mivel a bölceleti vallási rendszer egyik alkotója a taoizmus, ebből adódóan érdemes lehet megvizsgálni azt a kérdést, hogy az általa képviselt hitvilág – illetve az ezáltal indukált gondolkodásmód és viselkedésforma – mivel képes hozzájárulni Kína belpolitikai stabilitásához, valamint külpolitikai sikerességéhez.

A taoizmus és annak politikai, társadalomszervezési alapjai⁴

A taoizmusról általánosságban

A kínai filozófia nyugati kultúrában legismertebb és legavatottabb kutatója, Fung Yu-lan rendkívül plasztikusan határozta meg a konfucianizmus és a taoizmus közötti különbséget: „A konfucianizmus a társadalmi kapcsolatoknak, s így egyben a mindennapi életnek a filozófiája. Középpontjában a társadalomban élő ember kötelezettségei állnak. A taoizmus ezzel szemben az emberben rejlő természetességet és spontaneitást hangsúlyozza.”⁵ Vagyis, mint az fentebb a bevezető fejezetben jelzésre került a taoizmus a konfucianus hitvilág kiegészítőjeként jelenik meg, teljessé – kiegyensúlyozottá – téve ezáltal az egyén számára a vallási háttér rendszerét.

Fung az idézett – a kínai filozófia kapcsán alapműnek számító írásában – egyértelműen leszögezi, hogy a taoizmus tanítása és a politika világa szorosan nem kapcsolódnak egymáshoz, így akár egy felületes szemlélő azt is mondhatná, hogy jobbra jelen tanulmány témájához sem kapcsolódik szorosan. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a taoizmusban, mint a bölceleti vallási rendszer egyik alapvallásában, olyan tanítások sora került meghatározásra, „amelyek elengedhetetlenül fontosak a kínai gondolkodás és a kínai politikai, kormányzati struktúra, valamint a kínaiak politizálásához való viszonyának megértéséhez”,⁶ ezáltal pedig hozzájárulnak Peking globális hatalomépítési mechanizmusának megismeréséhez is.

A Laozi és tanítványai szándéka egyértelmű: a konfucianizmus világságának tökéletes ellenpontját kívánták megalkotni filozófiai-vallási irányzatuk keretei között. A taoista vallás születését valamivel későbbre lehet tenni, mint a Konfuciusz által felvázolt eszmerendszerét, „ám noha a taoizmus a konfucianizmushoz képes későbbi fejlődési fokként és annak uralgó ortodoxiájával szembeni kihívásként jelent meg, kétség nem fér hozzá, hogy gyökerei messze a premorális, öntudatára nem ébredt Kínában keresendők, amikor az ember és az univerzum még (többé-kevésbé) zavartalan harmóniában élt”.⁷ A kínai társadalom – a látszat ellenére a mai napig fennálló – természettel való szoros kapcsolatára világít rá annak a ténye, hogy bár a taoizmus később született, mint a konfucianizmus, azonban számos tekintetben az ősi hiedelem- és hitvilág természeti vallásokra jellemző vonásait örökítette tovább.

Jelentős párhuzamok vonhatók a taoizmus és a konfucianizmus eredete között is, hiszen gyakorlatilag mindkét vallás esetében a tanítványok és a szellemi örökösök szájhagyományok útján történő tovább örökítése az

⁴ A fejezet alábbi munkánk átdolgozásával készült: KASZNÁR ATTILA: Vallás és kormányzat Kínában. Miskolc, 2016. (továbbiakban: KASZNÁR, 2016.)

⁵ FUNG YU-LAN: A kínai filozófia rövid története. Bp., 2003. 49. p.

⁶ KASZNÁR, 2016. 57. p.

⁷ HARDING, DOUGLAS EDISON: A világ vallásai. Bp., 2008. (továbbiakban: HARDING, 2008.) 95. p.

a tevékenység, amelynek során az alapító – a bölcs – mester életének története és tanítása az utókorra hagyományozódott. Hasonlóságként említeni kell annak a tényét is, hogy a konfucianizmushoz hasonlóan a taoizmus is eredeti kínai vallásnak tekinthető.⁸ Nagyszabású összefoglaló művében, a világhírű szovjet tudós, Leonyid Sz. Vasziljev úgy fogalmazott, hogy a taoizmus „eleinte meglehetősen elvont tanítás volt, és semmi módon nem kapcsolódott a vallásos hiedelmekhez, a népszerű babonákhoz és szertartásokhoz”,⁹ azonban megállapítható, hogy a kezdeti időszakot követően a tanítás a későbbiekben egy rendkívül összetett és szerteágazó hitvilággá nőtte ki magát. Az ősi gyökerek, a vallásosság kezdeti hagyományaiából azonban a taoizmus többek között a sámán eksztatikusságának, a repülés iránti vágyának, valamint a halhatatlanok, vagyis a kiválasztottak utazásának motívumát is megőrizte. Az ősi hitvilághoz való nagyon erős kötődést jelzi elsősorban az a tény, hogy „a taoizmus a jógánál és a buddhizmusnál is jobban megőrzött számos archaikus eksztázistechnikát”.¹⁰ Jól látható, hogy a taoizmus elsősorban nem az egyén és a társadalom kapcsolatát, nem a világi élet eseményeit helyezi a gondolkodás középpontjába, hanem az individuumot foglalkoztató, metafizikai természetű kérdésekre próbál válaszokat adni.

A vallásalapító Laozi, a hagyományok szerint már a születésekor hosszú szakállú öregember volt. A tanítványok, akik a mester mítoszát alkották így szerettek volna jelezni, hogy mesterük egyike a kimagasló bölcseknek.¹¹ A iskola alapító atyjának élete köré szőtt történetekből ugyanakkor látszanak a pragmatikus-racionalista konfucianizmus és az ideologikus-szenti-mentális taoizmus közötti különbségek is. Amíg Konfuciusz élettörténetéből kitűnik, hogy a mesterre a tudás nagy, aktív és tevékeny bölcseként – a társadalom aktív és értéket teremtő tagjaként – tekintettek, addig Laozi életének központi elemeként a nem tevés, a közösségen kívülre helyezkedés jelenik meg.

Felmerül a kérdés, ha a fent leírtak mind igaznak bizonyulnak a taoista világszemléletre, akkor hogyan lehetséges, hogy a vallás jelentős szerepet játszik a bölcseleti vallási rendszer által uralt államok politikai életében?

A taoizmus viszonya a társadalmi kérdésekhez

A taoizmus társadalomépítésben játszott szerepének lehangsúlyosabb motívuma pontosan a társadalom szerepének és fontosságának tagadásából vezethető le, vagyis maga a tagadás az, amely indokoltá teszi annak létét és fenntartását.

A taoizmus ugyanis az egyént nem tekinti egy társadalmi jellegű struktúra szerves részének, hanem abban elsősorban a természet koherens lényét látja. Ebből adódóan az emberi közösséget csak béklyóként képes értelmezni, amely bénító súlyként nehezedik az egyénre, és megakadályoz-

⁸ Az eredeti kínai vallások sajátossága, hogy Kínán belül fejlődtek ki, gyakorlatilag mellőzve bármilyen külső ideológiai behatást.

⁹ VASZILJEV, LEONYID SZ.: Kultuszok. Vallások és hagyományok Kínában. Bp., 1977. 186. p.

¹⁰ ELIADE, MIRCEA: A samanizmus. Bp., 2001. 410. p.

¹¹ Érdemes megjegyezni, hogy ezáltal pontosan a konfucianus társadalom elvárásainak kívántak megfelelni.

za abban, hogy a természetes igényeit kielégítve megteremtse az univerzum egyensúlyát. Pontosán ez a világnézeti alap az, amely az egyént – a sajátosan megteremtett kontextus révén – tulajdonképpen lényegtelenné silányítja, és szerepét csak és kizárólag arra korlátozza, hogy bizonyos felsőbb erők által meghatározott és előírt szerepeket betöltsön, mintegy az univerzum egy porszemeként.

„Ellentétben a konfucianizmussal, a taoizmus nem tulajdonít elsődleges jelentőséget az embernek és etikai kapcsolatrendszerének. Ehelyett az embert a természet részének tekinti, s nem ruházza fel különleges jelentőséggel [...] A konfucianizmus és a taoizmus közötti másik alapvető ellentét a folyton változó világban élő ember állandóság utáni vágyával kapcsolatos... A konfuciánusok a bölcs uralkodók kormányzati módszereihez való visszatérésben, tehát az ideális és változatlan politikai rendszer helyreállításában látták a kiutat a válságból. A taoisták válasza metafizikai természetű volt: feltételezték, hogy a folytonos mozgás mögött – amely már csak halandóságuk miatt is zavart okoz az emberek között – létezik valamiféle állandó.”¹²

A taoizmus fő műveként számon tartott – gyűjtéses alapokon nyugvó mű – a *Daodejing*, elsősorban metafizikai kérdésekkel foglalkozik, átfogó és célorientált elemzése során azonban fellelhetők benne olyan tantételek is, amelyek nem csak összevethetők a konfuciánus ideológiával, hanem annak erősítése révén egyértelműen a kormányzati hatalom sikerességét hivatottak elősegíteni.

A konfucianizmussal ellentétben a taoista gondolkodásban a minimális szereppel bíró társadalom alapszerveződési egységeként nem jelenik meg a család, nem is teheti ezt, hiszen, mint az már jelzésre került, maga a társadalom sem lényeges, legfeljebb szükséges rosszként jelenlévő formáció. Ugyanígy nem játszik az univerzum szempontjából jelentős szerepet maga az egyén sem. Laozi úgy véli, hogy egy ideális államban az egyének tere „egy olyan kicsiny és elszigetelt faluközösség, amelynek lakói minden újat elutasítanak, s hiába hallik át a szomszéd faluból a kutyák ugatása és a kakasok kukorékolása, még oda sem mennek át egész életükben”.¹³ Vagyis a taoizmus alapművében foglaltak alapján egy ideálisnak tartott, eszményített társadalmi struktúrában az emberi kapcsolatok – az egyén és egyén között megvalósuló relációk – abszolút minimalizálása zajlik, mivel csak ez biztosítja, hogy az emberi közösség be tudjon illeszkedni – ezáltal fenntartva az egyensúlyt – a természet kialakult és tökéletesnek tekintett rendjébe.

„Legyen kicsiny az ország, de kevés a népe. Legyen úgy, hogy birtokoljanak bár tízszeres és százszoros (munkát végző) szerszámokat, de ne használják azokat. Legyen úgy, hogy a nép inkább két halált haljon (otthon), de ne menjen soha messzire. Birtokoljanak bár hajókat és kocsikat, senki se szálljon azokra; birtokoljanak bár páncélokat s fegyvereket, senki se vegye elő azokat. Legyen úgy, hogy az emberek ismét csomókat kötözzenek, s azokat használják (írás gyanánt). Találják édesnek az életüket, szépnak a ruhájukat, lakjanak békésen otthonukban, s leljék örömeiket

¹² DAWSON, RAYMOND: A kínai civilizáció világa. Bp., 2002. 89. p.

¹³ TÓKEI FERENC: Kínai filozófia. I–III. Bp., 2005. 15. p.

szokásaikban. A szomszédos országokból akár átlássanak egymáshoz, s hallják kölcsönösen a kakaskukorékolást, a nép mégis úgy érje el az öregseget és halált, hogy sohasem fordult meg odaát.” (*Daodejing* LXXX.)

A taoizmus és a konfucianizmus ideológiájának a kínai elit által évezredek óta keresztül megvalósított magas fokú ötvözése, a nyugati kultúrában alapvetőnek tekintett emberi magánszférát semmibe vevő előírásokat alkalmazó – és azokat egyébként helytállónak tartó –, az európai tendenciákkal szöges ellentétben álló társadalmi berendezkedés kialakulásához vezetett.

A *Daodejinget* olvasva joggal merülhet fel a gondolat, hogy az a konfucianizmushoz képest tulajdonképpen a teljes ellenpontot képviseli, és míg a konfucianus tézisek a tökéletes állam felépítését kívánják megelőzni, addig a taoista nézet az állami struktúra teljes elvetésében hisz:

„Ha nem becsülik meg a kiválóakat, akkor a nép közt nem lesz marakodás. Ha nem tartják nagyra a nehezen megszerezhető vagyontárgyakat, akkor a nép közt nem lesz többé rablás. Ha rá sem néznek arra, ami felszíthatja vágyukat, akkor a nép közt nem lesz többé felfordulás.” (*Daodejing* III.)

Az idézetben foglalt utalások a vezetés kötelezettségeként jelölik meg, hogy az megteremtse az egyénnek a társadalomtól való teljes elszigetelődését. A végső cél ebben az esetben nem más, mint a társadalom teljes atomizálása, amely a társadalmat kisebb közösségekre bontja, hogy utána azok bomlasztásával elérje a mindenféle összekötő kapocs nélküli, független entitásokból álló embertömeg állapotát. A jelölt tevékenység azonban korántsem öncélú, hanem végeredményben éppen az ellentétes érdekek – a mindenkori kormányzó hatalom, a vezető elit érdekeinek – megvalósulását szolgálja azáltal, hogy a társadalom kiterjedtebb részét eltávolítja az aktív politikai tevékenységtől, sőt végső soron eljuttatja a politikától való elzárkózás állapotába.

„Ezért a bölcs ember úgy kormányoz jól, hogy üressé teszi a szívét, de megtölti a hasát, gyengévé teszi az akarását, de erősíti a csontjait. Mindig arra törekszik, hogy a népnek ne legyen se tudása, se vágya. Arra törekszik, hogy akinek pedig tudása van; az ne merészeljen tevékenykedni. Megvalósítja tehát a nem-cselekvést, és minden a legteljesebb rendben lesz.” (*Daodejing* III.)

Mint az a korábbiakban bemutatottak alapján is megviláglik, Laozi az állam egy olyan politikai vezetését jelölte meg követendőnek, amely nem kér és nem is tűr meg semmiféle visszacsatolást a társadalom egyetlen rétegétől sem. Nyugati szemmel vizsgálva a leírtakat a taoista eszmerendszer az abszolút despotikus¹⁴ államberendezkedést tartja követendőnek, amelyben teljességgel kiteljesedhet az alattvalói politikai kultúra. Ám, hogy ez végrehajtható legyen, tudatosítani kellett a társadalom egy viszonylag széles rétegében annak alárendelt politikai szerepét, illetve meg kellett győzni

¹⁴ Itt a despota szó annak eredeti görög vonatkozásában szerepel.

arról, hogy ez jó nekik. A *Daodejing* egyes fejezetei pontosan ezt a célt szolgálják.

„Az ég örök, a föld maradandó. Az ég és föld azáltal lehet örök s maradandó, hogy egyikük sem önmagának él. Ezért képesek örökké élni. Ugyanígy a bölcs ember önmagát háttérbe helyezi s így kerül előre, önmagával nem törődik s így őrzi meg énjét. Nem igaz-e, hogy egyéni érdekeit éppen az által tudja betölteni, hogy nincsenek egyéni érdekei?” (*Daodejing* VII.)

Tulajdonképpen a felsőbb cél, az egyensúlyban tartott, ezáltal a könnyen kormányzott társadalom kiépítése, amelyhez a kezdet nem is lehet más, mint tudatosítani az egyénben, hogy társadalmilag érdektelen lény, aki csak és kizárólag ezzel az érdektelenséggel válhat egygé az univerzummal, vagyis nyerheti el az üdvözülést, ami a taoista gondolkodásban egyenlő a halhatatlansággal. Az ideológia szerint az egyénnek nem kell semmiféle követeléssel előállnia az állami vezetéssel szemben, hiszen, ha az individuumnak nincsenek vágyai, akkor az államnak sincs semmiféle kötelezettsége, amelyet teljesítenie kellene, ez pedig kormányzati szempontból az ideális, tipikus állapotnak tekinthető.

Hasonló társadalmi nevelő tartalmat jelenít meg az alábbi idézet is, amelyben leírásra kerül, hogy az egyén akkor lehet boldog, ha semmiféle célja nincs, mivel bármilyen cél elérése sok vesződséggel és fájdalommal jár, ezért, ha az emberek lemondanak a vágyaikról, akkor minimálisra csökkentik az élet során őket érő bántalmak számát.

„A bölcs sohasem művel nagy dolgokat, s éppen ezért képes nagy dolgokat vinni véghez. Aki könnyen ígér, az iránt mindig megfogytokzik a bizalom. Aki sok dolgot tart könnyűnek, mindig sok nehézzre bukkan. Ám a bölcs ember mindent nehéznek tart, s éppen ezért (igazi) nehézséggel sohasem találkozhat.” (*Daodejing* LXIII.)

Az egyénnek a közösséggel, illetve az állammal szembeni elvárásainak leépítését követően gyakorlatilag az állami keretek megtartása is feleslegessé válhat. A végső fázisban kialakult állapot vagy az anarchiának, vagy egy sajátos kommunista ideológiának, esetleg egy despotikus hatalomgyakorlásra építkező uralmi rend kiépülésének kedvezhet. Ezt vetítheti előre a következő idézet:

„Ha elvetnék a bölcsességet és a tudást, akkor a nép haszna százszoros lenne. Ha elvetnék az emberséget és az igazságosságot, akkor a nép újra szülőtisztelő és gyermekét szerető lenne. Ha elvetnék a műveskedést és a haszonlesést, akkor tolvajok és rablók nem léteznének többé.” (*Daodejing* XIX.)

Ha az értelmezés során az a kiindulópont, hogy a *Daodejing* a konfucianizmus tanainak ellenében íródott, akkor az állameszmény nem, vagy csak minimális szerepet kaphat benne – a kisméretű ázsiai faluközösségek idealizálása révén –, mivel csak így látszik megvalósíthatónak az ember és természet tökéletes harmóniájának megvalósítására törekvés akarata. Azonban, ha a fókusz arra irányul, hogy a taoizmus szerepe kiegészíteni a konfucianizmust az egyén jin és jang elvnek megfelelő egyensúlyi állapotá-

nak érdekében, akkor látni kell, hogy a tényleges cél a társadalmi és kormányzati harmónia biztosítása az ellentétpárok felhasználásának módszerével.

Még egy további – a kínai történelem, társadalomszerveződés és külpolitika szempontjából rendkívüli fontosságú – gondolatot szükséges kiemelni:

„A nagy országnak nem szabad többet kívánnia, mint hogy egyesítve (további népeket) megszorítsa lakosságát; a kis fejedelemségnek pedig nem szabad többet kívánnia, mint hogy csatlakozván (egy nagy fejedelemséghez) foglalkoztatni tudja (sűrű) lakosságát.” (*Daodejing* LXI.)

A taoista gondolkodással összefüggésben általánosan megtett következtetés, hogy az a szervezett társadalom ellen íródott filozófia, azonban, mint az a fentiekből is levezethető, a totális hatalmat gyakorló uralkodó osztály kiépítését szolgáló kiegészítő ideológiaként legalább annyi joggal lehet nevezni.

Összefoglalás

Amint az kifejtésre került, a taoizmus nem csak egy a spirituális keret feltételeket megteremtő, mintegy másodlagos vallási szegmensként jelentkezik a bölcséleti vallási rendszer vezérelte kultúrákban, hanem gyakorlatilag ellenpontot jelent, amely az egyensúly biztosításával megteremti a lehetőséget a stabil kormányzati hatalom kiépítésére. Az a lelki többlet, amit a taoizmus nyújt, megadja az egyén számára az ész, a racionális gondolkodás útján túl az érzelmek uralta szellem, az érző ember létének megélési lehetőségét. Ennek eredményeként a szigorú, mindennapi együttélési normákat lefektető konfucianizmus uralta társadalomban mintegy megteremtődik annak a lehetősége, hogy az egyén lelki épülése is biztosított legyen. Általánosságban megállapítható, hogy a konfucianus, közösség orientálta kínai világban, klasszikusan a taoizmus jelenti az individualista megnyilvánulások színterét, ahol az egyén bizonyos – a mindennapi társas léten túlmutató – dimenziókban megtalálhatja önmagát.

A két vallási irányzat szinkretizmusa az, amely alapvetően megteremti a lehetőséget arra, hogy a bölcséleti vallási rendszerben élő emberek megtalálják a pontos helyüket és szerepüket az emberi társadalomban ugyanúgy, mint a természet, az univerzum egészében. Amint azt már Douglas Harding is kifejtette közismert művében: „A konfucianizmus jelszava a kötelesség, a taoizmus jelmondata pedig: csak hagyjunk mindent menni a maga útján! Azt mondhatjuk tehát, hogy e vallások szöges ellentétei egymásnak. De talán közelebb járunk az igazsághoz, ha úgy fogalmazunk, hogy tökéletesen kiegyensúlyozzák és kiegészítik egymást, egyetlen vallás két felekén.”¹⁵

A bölcséleti vallási rendszerre ugyan nem lehet azt mondani, hogy tökéletes hátteret biztosít a mindenkorai politikai hatalom gyakorlóinak számára uralmuk mind stabilabb fenntartásához, azonban annak a ténye, hogy az adott kultúra alapvető mozgatója jin és jang kettősségének figyelembe

¹⁵ HARDING, 2008. 96. p.

vétele mellett zajló törekvés az ideális állapot elérésére, minden kétséget kizáróan megteremti a lehetőségét a szilárd és hosszú időn keresztül tartó stabil kormányzásnak, ennek eredményeként pedig a nagyhatalmi törekvések kialakulásának.

Ebben a kontextusban szemlélve a taoizmus biztonságpolitikai dimenzióval rendelkezik, amely nagymértékben hozzájárul a Kínai Népköztársaság globális hatalmi pozícióépítő tevékenységéhez. Megállapítható továbbá, hogy a taoizmus nem kizárólag egy vallási irányzat szerepét tölti be a bölcséleti vallási rendszer keretei között élő társadalmakban, hanem ezen politikai rendszerek eredményes, funkcionális működésében is kiemelt szerepet játszik, amelynek révén azok sikeressé válhatnak bel- és külpolitikájukban egyaránt.